04/03/2021

Διάσωση του ζωγραφικού διάκοσμου δια χειρός Φ. Κόντογλου

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Η Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεώτερων Μνημείων του ΥΠΠΟΑ δρομολογεί άμεσα τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των σωστικών μέτρων για την προστασία του ζωγραφικού διακόσμου δια χειρός Φώτη Κόντογλου, στο ναό Αγίου Χαραλάμπους στο Πεδίο του Άρεως, τον οποίο το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων έχει χαρακτηρίσει ως νεώτερο μνημείο.

Παράλληλα, η Διεύθυνση Συντήρησης του υπουργείου, αναλαμβάνει την εκπόνηση των αναγκαίων μελετών και την υλοποίηση του έργου της αποκατάστασης σημαντικών φορητών εικόνων, κάποιες εκ των οποίων αποτελούν κειμήλια που οι

Μικρασιάτες πρόσφυγες έφεραν μαζί τους.

> Το #ΥΠΠΟΑ δρομολογεί την υλοποίηση σωστικών μέτρων προστασίας του ζωγραφικού διακόσμου του Αγ. Χαραλάμπους στο #ΠεδίοτουΆρεως, έργο του Φώτη #Κόντογλου. Ο ναός είναι μια ακόμη ιστορική μαρτυρία της δραστηριότητας των Μικρασιατών προσφύγων στην Αθήνα. https://t.co/Dgau5qq468 pic.twitter.com/3HIcE9iyaT
>
> — Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (@cultureGR) March 3, 2021

Με την ολοκλήρωση των σχετικών μελετών οι οποίες ήδη εκπονούνται από την Εκκλησιαστική Επιτροπή του Αγίου Χαραλάμπους, θα δρομολογηθεί η ένταξη του έργου στον προγραμματισμό του ΥΠΠΟΑ για χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2021-2027, ενημερώνει το υπουργείο Πολιτισμού.
Μετά την αυτοψία που πραγματοποίησε στον «νεοβυζαντινό» ναό του Αγίου Χαραλάμπους η υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνα Μενδώνη δήλωσε ότι «ο ναός του Αγίου Χαραλάμπους είναι μία ακόμη ιστορική μαρτυρία της δραστηριότητας των Μικρασιατών προσφύγων στην Αθήνα. Ο εικονογραφικός του πλούτος πιστοποιεί την καταλυτική επίδραση που άσκησε στην αναβίωση της Βυζαντινής Τέχνης ο Αϊβαλιώτης Φώτης Κόντογλου. Στα λογοτεχνικά του κείμενα ο Κόντογλου αναζητώντας ”την ελληνικότητα”, αναδείχθηκε σε έναν από τους σημαντικότερους εκπρόσωπους «της γενιάς του ΄30». Με το ζωγραφικό του έργο έγινε ένας από τους κύριους διαμορφωτές της βυζαντινής εκκλησιαστικής τέχνης στα μέσα του 20ου αιώνα. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού οφείλει να προστατέψει την πολιτιστική κληρονομιά των Μικρασιατών, όπως αυτό το σημαντικό τεκμήριο, δια χειρός Φώτη Κόντογλου. Το 2022 αποτελεί χρονιά-ορόσημο, τόσο για τον οφειλόμενο ιστορικό αναστοχασμό όσο και για την αναγνώριση της τεράστιας προσφοράς των Μικρασιατών στον πολιτισμό, στην οικονομία και στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους».

Το κτηριακό κέλυφος, ήδη από τη δεκαετία του 1960, παρουσίαζε σημαντικά οικοδομικά προβλήματα, ενώ η κατάστασή του επιδεινώθηκε με τον σεισμό του 1999. Σημαντικές φθορές εξ αιτίας της υγρασίας παρουσιάζει και ο εξαιρετικός ζωγραφικός διάκοσμος του ναού. Είναι εμφανείς, σε πολλά σημεία, οι ρωγμές, οι αποκολλήσεις του υποστρώματος, όπως και οι απώλειες στη ζωγραφική επιφάνεια, ενώ η συσσώρευση ατμοσφαιρικών ρύπων έχει επιφέρει χρωματικές αλλοιώσεις στις ζωγραφικές παραστάσεις.

Η ιστορία του ναού

Ο Ι. Ν. Αγίου Χαραλάμπους βρίσκεται στις ανατολικές παρυφές του Πεδίου του ‘Αρεως, στα ανατολικά του Ι. Ν. των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, της δεύτερης εκκλησίας εντός του πάρκου. Σύμφωνα με πληροφορίες, τις οποίες διασώζει ο Α. Ορλάνδος, ο Ι. Ν. Αγίου Χαραλάμπους, βρίσκεται στη θέση παλαιότερου ναού, του 18ου ή των αρχών του 19ου αιώνα, ο οποίος κατεδαφίστηκε. Επρόκειτο για καμαροσκέπαστη βασιλική με ημιεξαγωνική αψίδα ιερού που κοσμούνταν με τοιχογραφία της Πλατυτέρας στην κόγχη. Σήμερα, δεν σώζονται ορατά λείψανα του παλαιότερου ναού. Σε επιγραφή του δυτικού τοίχου του νέου ναού, αναφέρεται ως έτος θεμελίωσής του το έτος 1929 από Μικρασιάτες πρόσφυγες, οι οποίοι έφεραν μαζί τους την εικόνα του Αγίου Χαραλάμπους. Από την ίδια επιγραφή προκύπτει ότι έγιναν εργασίες και την περίοδο 1954-1959.

Η αγιογράφηση του ναού ξεκίνησε το 1943, έτος κατά το οποίο, στον νότιο τοίχο του, φιλοτεχνήθηκε η παράσταση των Εισοδίων της Θεοτόκου από τον Κωνσταντίνο Αρτέμη. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της εικονογράφησης έγινε από τον Αϊβαλιώτη αγιογράφο και λογοτέχνη Φώτη Κόντογλου και τους συνεργάτες του Σπυρίδωνα Παπανικολάου και Νικόλαο Ιωάννου, σε διαδοχικές φάσεις, την χρονική περίοδο 1954 – 1958, όπως τεκμηριώνεται από μεγάλο αριθμό επιγραφών που καταγράφονται στον τοιχογραφικό διάκοσμο. Στις επιγραφές αναφέρονται και οι χορηγοί της τοιχογράφησης, ανάμεσα στους οποίους κύρια θέση κατέχει η οικογένεια Αδαμαντίου Κ. Χατζηπατέρα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η αναφορά αλλά και ο αυτοπροσδιορισμός των αφιερωτών ως «φυγάδες Μικρασίας», στην επιγραφή δίπλα στην κύρια είσοδο του ναού. Οι γραπτές επιγραφές του ναού προσφέρουν στοιχεία για τους καλλιτέχνες, τους δωρητές και τις χρονολογίες εκτέλεσης κάθε τμήματος του έργου.
Ο «νεοβυζαντινός» ναός του Αγίου Χαραλάμπους ανήκει στον τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο. Οι εξωτερικές του όψεις είναι επιχρισμένες με κονίαμα και δεν είναι ορατή η τοιχοποιία του, αλλά από την εσωτερική διάρθρωση κυρίως των οροφών του, συνάγεται εύλογα ότι για την οικοδόμησή του χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό οπλισμένο σκυρόδεμα.